

Esitelmiä

Pankkikriisistä selvittäään – mutta hitaalla aikataululla

SEPPO LINDBLOM*

Liberalisoinnin merkitys ratkaiseva

Pankkijärjestelmämme ongelmien perussyynä on rahamarkkinoiden liberalisointiin tiiviisti kytkeytyvä kasvukupla 1980-luvun toisella puoliskolla. Se johti talouden ylikuumenemiseen ja -velkaantumiseen ja toi mukanaan myös kansantalouden tuotantorakenteen vääristymän, kun palvelurakenne paisui ylimittaiseksi teollisuuden tuotantokykyn nähden.

Tämän vääristymän havaitsemista lukkäsivät idänkaupasta saatu hyöty, vaihtosuhteen paraneminen, suotuisa kansainvälinen suhdannekehitys sekä rahoituksen hyvä saatavuus.

Samalla, kun talouden rakenne ja velkaongelmat kärjistyivät silmännähtäviksi vuosikymmenen vaihteessa, myönteiset tekijät toimintaympäristössä kääntyivät meitä vastaan. Maailmantalouden taantuma, idänkaupan romahdus sekä kansainväliseen velkaongelmaan liittyvä korkotason jyrkkä nousu vaikeuttavat nyt Suomen talouden välttämätöntä rakennesopeutusta.

Muutoinkin heikkoa kansainvälistä suhdannekehitystä varjostaa kauppasodan ja devalva-

tiosodan uhkan lisääntyminen. Näissä oloissa tehdyt Suomen markan kurssin korjaukset eivät tuo tavanomaisella tavalla helpotusta maan taloudelliseen tilanteeseen.

Meillä onkin varauduttava hyvin pitkäaikaiseen hitaan kasvun kauteen samalla, kun suljetun talouden vääristyneitä rakenteita joudutaan joka tapauksessa ajamaan alas. Työttömyys tulee pysymään korkealla tasolla ja lähinnä suljetusta sektorista kotoisin olevat järjestämättömät luotot ja luottotappiot pitävät pankkien tuloskehityksen heikkona vuosiksi eteenpäin. Mittava pankkien tukeminen on väistämätöntä, mutta se aiheuttaa kilpailuvääristymiä niin pankkisektorissa kuin muussakin elinkeinoelämässä.

Epäterve luottoekspansio

Rahoitusmarkkinoiden liberalisointia seurasi voimakas luottoekspansio. Pankkien kotitalousluotot kasvoivat vuosien 1987 ja 1990 välisenä aikana 93 miljardista markasta 158 miljardiin markkaan. Samalla ajanjaksolla pankkien yritysluottojen määrä nousi 126 miljardista markasta 210 miljardiin markkaan. Tästä noin 150 miljardin markan luottokannan kasvusta suuntautui teollisuuteen vain 11 miljardia markkaa eli runsaat 7 prosenttia. Tämä ilmen-

* Tiivistelmä pääjohtaja Seppo Lindblomin alustuksesta Kansantaloudellisen yhdistyksen »Mihin pankit päätyvät»-teemailtapäivänä 25. 11. 1992 Helsingissä

tää selvästi palvelusektorin kasvuvinoutumaa. Voidaankin sanoa, että raskaimmin investoineilla ja velkaantuneilla toimialoilla kasvunäkymät ovat 1990-luvulla heikoimmat. Vertailun vuoksi voidaan todeta, että Ruotsissa toteutuneista luottotappioista on 80 prosenttia ollut peräisin kiinteistötoiminnasta ja muista palveluista.

Pankit ovat luonnollisesti itse vastuussa väristyneestä luottoekspansioista. On kuitenkin syytä todeta, että niiden tuloskehitystä on luottotappioiden rinnalla rasittanut suuresti ns. korkoloukku. Pankkien toistuvista varoituksista huolimatta liberalisointi suoritettiin niin, että peruskorko jätettiin alhaiselle tasolle eikä suurta peruskorkosidonnaista luottokantaa päästy hinnoittelemaan markkinaehtojen mukaiseksi. Ilman korkoloukkaa talletuspankkien kumulatiivinen tulos vuosilta 1988–1992 olisi vielä positiivinen, kun se nyt on muodostumassa yli 10 miljardilla markalla negatiiviseksi.

Rationalisointi tarpeen, mutta auttaa rajallisesti

Talletuspankkien kuluvan vuoden tulosta heikentävät luottotappiot, järjestämättömät luotot ja korkoloukku yhteensä lähes 30 miljardia markkaa. Luottotappioiden vaikutus on tästä runsaat 17 miljardia, järjestämättömien luottojen korkomenetykset noin 7 miljardia ja korkoloukku noin 4 miljardia markkaa.

Järjestämättömien luottojen ja luottotappioiden aiheuttamat ongelmat tulevat näkymään vielä 1990-luvun puolivälissä, sillä vaikeudet ovat kasautuneet pääasiassa palvelusektoriin, joka parhaimmissakin tapauksessa potee kipeitä sopeutumisongelmia. Myös kotitalouksien ongelmaluotot ovat kasvussa.

Pankkien toimintakulut ovat tänä vuonna noin 18 miljardia markkaa, josta henkilökulujen osuus on 8 miljardia markkaa. Nämä luvut osoittavat, että vaikka pankkijärjestelmän rationalisointi on välttämätöntä, ei kustannusten leikkaus voi yksinään olla ratkaisu ongelmiin. Kun niin järjestämättömien luottojen kuin korkoloukunkin häntä on pitkä, tuovat tehokkaatkin saneeraustoimenpiteet vain laihan lohdun

muihin ongelmiin nähden. Lisäksi on selvää, että pankkitoiminnan rationalisoinninkin on tapahduttava hallitusti ja henkilökunnan kanssa asiallisesti neuvotellen. Kaiken kaikkiaan sopeutumisviive tulee olemaan hyvin pitkä.

Tanskassa ja Norjassa pankkikriisi alkoi kolmisen vuotta aiemmin kuin Suomessa ja Ruotsissa. Tanskassa ja Norjassa on suuria liikepankkeja sen seurauksena fuusioitu. Kokemukset näissä maissa ja laajemmaltikin kuitenkin osoittavat, että fuusiot eivät välttämättä ole ongelmien ratkaisu.

Suomen osalta on erityisesti syytä painottaa, että liikepankkitoimintamme on jo nyt kansainvälisesti katsoen hyvin keskittynyttä. Niin valtarakenteiden, riskikeskittymien kuin kilpailunäkökohtien perusteella on vedettävissä se johdopäätös, ettei olisi suotavaa, jos pankkitoiminta Suomessa ylenmäärin keskittyisi nykyisestään. Myös raha- ja joukkoveliakirjamarkkinoiden sekä valuuttamarkkinoiden toimivuus edellyttää riittävää pankkiryhmittymien määrää. Suomen tapaisessa harvaan asutussa maassa on sekin näkökohta tuotava esiin, että kilpailuolosuhteiden olisi säilyttävä myös haja-asutusalueilla.

Onkin tärkeää, että mahdollisesti toteutuvissa fuusioissa vauhdittajina toimivat terveet liike-taloudelliset näkökohdat. Julkisenkin keskustelun kohteena olleet pyrkimykset yhtäältä Unitaksen ja säästöpankkikentän yhteistyöstä sekä toisaalta Kansallispankin ja STS-Pankin yhdistämisestä näyttävät olevan kestäväällä pohjalla.

Postipankin esimerkki

Sen sijaan on riittävän ajoissa tuotava esiin varoituksen sana siitä, ettei olisi järkevää käydä pohtimaan valtion jo omistaman Postipankin fuusioitumista jonkun toisen suuren pankkiryhmittymän kanssa. Tärkein näkökohta on se, että näin syntyisi oloissamme liian suuri valta- ja riskikeskittymä. Tämä toisi uhan myös postin haja-asutuspalveluja silmälläpitäen. Kannattaa muistuttaa mieliin, että kun lähinnä Postipankin rationalisointitoimien vauhdittamana postien lukumäärä supistettiin noin 3000:sta vajaaseen 1000:een, niin tämä johti eduskunnassa

välirikymykseen.

Kolmas tärkeä näkökohta on se, että Postipankki tulee selviämään verrattain korkealla vakavaraisuusasteella pankkikriisin ylitse kaikkien pessimistisimmillään ennusteilla. Tämä johtuu siitä, että Postipankin kehittämistoimet aloitettiin jo kolme vuotta sitten, minkä seurauksena sen tulos ennen luottotappioita on kohentunut noin miljardilla markalla. Meneillään olevat toimet, jotka pääosin on jo sovittu yt-neuvotteluissa, tulevat lisäämään pankin

kriisinsietokykyä entisestään. Pohjoismaisesta toimintaympäristöstä onkin vaikea alöytää vertailukohtaa näin tehokkaasti ja hallitusti edenneille rationalisointitoimenpiteille.

Postipankin esimerkki osoittaa, että määrätietoilla toimenpiteillä pankkien tuloksentelekykyä voidaan mittavasti parantaa, mutta se kertoo myöskin siitä, että positiivisen tuloskehityksen edellytyksenä on välttämättä koko kansantalouden kehityskuvan oleellinen parantuminen.